

«СУСПІЛЬНІСТЬ»: ІДЕЯ У СЛОВІ

Статтю присвячено дослідженню багатозначності та неперекладності слова «суспільність», яке в історії української соціально-філософської термінології позначало низку фундаментальних суспільних категорій, а історія трансформації його значень пов'язана з процесом становлення модерного політично-філософського дискурсу та гуманітарних наук в українському контексті.

Ключові слова: суспільність, політична філософія, соціальна філософія, філософська термінологія.

Досвід і практика видання «Європейського словника філософій» спонукав українську філософську спільноту до посиленої уваги до слова. Слово, не тільки як знак логічного поняття, але і як феномен конкретної мови з конкретною власною історією, не є чужим, зовнішнім відносно думки і суспільної дійсності, проте воно є сутнісно вагомим, таким, що означає нове буття і схоплює його у слові, відтак витворюючи поняття. Як наголошував Райнгард Козеллек: «Без спільних понять не існує суспільства, насамперед політичної єдності дій. І навпаки, наші поняття ґрунтуються на суспільно-політичних системах, які є значно комплекснішими за своїм характером і не можуть бути узагальнені у формі простих мовних сімей, визначених певними загальними поняттями. «Суспільство» та його «поняття» перебувають у полі напруги...» [9, с. 114]. Особливо значення слів зростає у добу Модерну, коли відповідний словник виконував роль ідеологічної зброї. Відтак, дух і дискурс «Європейського словника філософій», який наголошує на вазі окремого слова окремої мови, що становить евристично плідну філософську неперекладність, мотивує звернення до таких окремих та особливих слів української мови, що зараз чи колись позначали філософськи вагомі поняття [5, с. 14–15].

Еволюція термінології наук про суспільство відбувалася паралельно із розвитком самих цих наук і, зокрема, поступу політичної та соціальної філософії. Зокрема, у Ж-Ж. Руссо, який першим увів поняття

«суспільство» в сучасному значенні в обіг політичної філософії, слова *société, communauté* є синонімами, «суспільство» водночас є «спільнотою (*communauté*) усіх громадян», перегукуючись із «громадянською спільнотою» *cité* [11, с. 21–22] Гегелівське *bürgerliche Gesellschaft* позначає те саме, що й *civil society* Т. Гоббса. Поступово значення збагачується модерними конотаціями ідеї суспільності, і лише у Ф. Тьоніса [13] ми бачимо чітке розмежування *Gemeinschaft — Gesellschaft*. Це ще данина загальній нерозмежованості соціальних категорій доби XIX ст., подолання якої — справа наступної епохи. Українськомовна термінологія XIX ст. переживала схожу еволюцію, що розкривається в історії слова «суспільність».

Перше, що викликає збентеження і питання — це саме слово «суспільність». На перший погляд, більшість українських читачів одразу має певне передзнання слова — це ніби зрозуміле слово нашої мови. Це ознака, яка стосується суспільства — існує «суспільство», відтак належне до нього є «суспільне», і ознака цієї належності є «суспільність». У душі платонівських ідей «суспільність» — це певна ідея суспільства, як «білість» або «яблучність» є ідеями білого кольору речей або усієї сукупності яблук, тобто певна властивість чи ознака бути суспільним, або бути суспільством.

Але у слові «суспільність» є не тільки прихований платонізм. У ньому зашифровано характеристичну особливість історії саме української суспільної філософської думки. Ця риса далеко не очевидна — для її осмислення не досить знати поліморфічність філософської ідеї.

Можна виокремити **три рівні розуміння слова «суспільність»**.

Перший рівень розуміння — ми маємо дорефлексивну мовну інтуїцію слова. Суспільність є атрибутом людського буття, який охоплює соціальний вимір буття людини, примордіальну та апіорну залученість людської істоти у взаємини з Іншими, що можна висловити як суспільну природу людської особи. Це значення є безпосередньо явним і впливає просто із поняття «суспільство», як **відприкметниковий гіпостазований іменник, що позначає характеристику: соціальну природу людини, властивість бути в суспільстві та долучатись до суспільства**. Воно коріниться в сучасній термінології, яка сформувалася протягом розвитку соціогуманітарних наук XIX–XX ст.,

і, зокрема, сформулювала засадничі розмежування суспільства і спільноти, виокремила різні типи і види суспільств тощо. Таке вживання одразу породжує питання про розмежування із поняттями «соціальне», «соціальність», «соцієтальне» тощо. Таке розмежування зумовлено мовними традиціями і зрештою відсилає нас до німецькомовного протиставлення «суспільне» (нім. *gesellschaftlich*) і «соціальне» (нім. *sozial*). Поки що ми не будемо занурюватися у тонкощі марксистського розмежування цих понять. Для спрощення вживатимемо соціальне як тотожне до «суспільного», зокрема, дотримуючись англо-французької термінології, де *social* позначає просто «суспільне». Зрештою, це є коректно для більшої частини історії XIX століття, коли наведені розмежування були ще не актуальні.

Другий рівень розуміння — це *лінгвістичний вимір історичної лексики української мови*. Протягом XIX ст. і першої третини XX ст. його вживають на позначення багатьох понять: *суспільство, спільнота, громада, публіка*, а також *суспільність людського буття* у сучасному розумінні. Окрім цього, ми зустрічаємо *розривність* в українській філософській лексиці. *Більшість текстів, що стосуються інтелектуальної історії України цього періоду, написано російською або польською мовами, частина — німецькою* (особливо сильним є німецький елемент у творчості І. Франка), *специфічним «язичієм»*. Документи, що фіксують історію інституцій, написані також російською (в Російській імперії) або польською чи німецькою (в імперії Габсбургів). Філософування українською постає в тих авторів, що писали іншими мовами, і в контексті інших мовно-культурних традицій. Відтак, лінгвістичне дослідження засвідчує, що історія власне української філософської мови починається досить пізно, з появою українськомовних текстів.

Це відбувається у 1860–1880-і р., у творах українофілів, що починають писати про суспільно-політичні речі на високому теоретичному рівні українською мовою. Серед них особливе місце належить *Михайлу Драгоманову*, авторові першої української модерної політичної програми, що містила глибокий теоретичний фундамент. Ми не натрапимо в нього на звичайні та очевидні для української філософської мови категорійні розмежування «суспільство», «спільнота». В основі його кон-

цепції закладено слово «грумада», для перекладу якого іншими мовами він застосовує різні терміни: *Gesellschaft, commune, Gemeinde, société* та слово «суспільність», яке визначає приблизно так само (*Gesellschaft, commune, Gemeinde, société*)¹. М. Драгоманов слово «суспільність» підносить до рівня фундаментального поняття, головної категорії поряд

¹ (Громада — слово, яке у вузькому розумінні та історично позначає традиційну селянську територіальну спільноту (фр. *commune*, рос. *община*, нім. *Gemeinde*), в українській мові громада початково має значення «зібрання, нагромадження». За визначенням «Етимологічного словника української мови», громада — це «*суспільство, група, товариство; великий предмет, купа*», що походить «від старослов'янського громада — «купа, вогнище» (Європейський словник філософій, т. 1, с. 600). Позначаючи поняття «*Gemeinschaft*», громада мала значення в період XIX ст. також «*Gesellschaft*». Як зазначає автор статті «Громада» у «Словнику європейських філософій» С. Йосипенко [6, с. 237–238], це спричинюється нерозчленованістю цих значень як у європейському філософсько-соціологічному дискурсі XIX ст., так і незацікавленістю українських авторів розмежувати ці поняття, що призводить до певної дезорієнтації у спробах категоріального перекладу.

У «Словнику» Б. Грінченка слово «грумада» потлумачено як «общество равноправных лиц, мір, сходка», у «Малорусько-німецькому словнику» Є. Желехівського, де його вживають на позначення *Gemeinschaft* (варто відзначити тут термінологічну багатоманітність, яка не знала про розмежування *Gemeinschaft-Gesellschaft* — зокрема, «грумада» у Драгоманова і у словнику Желехівського перекладено як «*Gemeinde, Gesellschaft, Verein, société, commune, association*»).

У статті «Громада» у «Словнику європейських філософій» авторства С. Йосипенка проводиться паралель між терміном «грумада» та терміном «*Cité*», потужно навантаженим у модерній політичній думці, який напряду відсилає до поняття «громадянське суспільство», «громадськість», навіть за збереження французької гри слів «*Cité — citoyen*» (грумада — громадянин), до поняття «*le public*», проблеми неперекладності якого окремо описано. В сучасних категоріях соціальної філософії «грумада» найкраще описано як *Gemeinschaft*.

М. Драгоманов позначає словом «грумада» як локально-регіональну спільноту, так і публіку, наприклад, певного журналу чи напряду, так і цілком суспільство за винятком державного апарату (бюрократії). Отже, «грумада» може бути синонімом російського слова «публика», коли йдеться про певну аудиторію, чие судження витворює певний простір комунікації та є важливим для входження і перебування у спільноті (до речі, на слово «спільнота» у М. Драгоманова майже не натрапляємо).

із поняттям «грумада». Він синтезує у слові «суспільність» значення в російській мові «публика, общественность, общество», перемикаючись на поняття «грумада» [3, с. 295–296]. Тобто ми вочевидь бачимо позірну розмитість термінології і «непослідовність» автора, відсутність такого концептуального розмежування, до яких звикла сучасна історія. Чим це пояснити? Що могло примусити доволі ретельного у своїх формулюваннях автора до такої позірної непослідовності?

Ця позірна «непослідовність» (вона виглядає непослідовністю тільки з нашого ретроспективного погляду) постає як пошуки мислителем адекватного вираження модерних соціально-філософських категорій, які могли б описати модерні суспільні реалії. Зрештою, навіть німецьке розмежування *Gemeinschaft* — *Gesellschaft* чітко артикульоване лише в останні роки життя Драгоманова. Тому М. Драгоманов є класичним прикладом такої нерозмежованості саме в українському, ба навіть українськомовному контексті. Таку розмитість семантичних зв'язків було зумовлено насамперед нерозробленістю української філософської термінології XIX століття, що змушувало авторів до інновацій та пошуків. М. Драгоманов частіше вживає «грумада» на позначення локальних спільнот, використовуючи слово «суспільність» стосовно усього соціуму. Однак у значенні «публіки», коли йдеться про певну аудиторію, чие судження витворює певний простір комунікації та є важливим для входження і перебування в певній спільноті, вони часто витворюють синонімічний ряд.

Володимир Антонович у своїй статті «Про три національні типи» вживає слово «суспільність» у реченні: «Русини мають інший ідеал — це правда, правдивість, громадська рівноправність», тобто «повну волю і рівноправність», а поляки «об'явилися прихильниками ідеї аристократизму: вироблена ними **суспільність** була аристократичною» [1, с. 97]. Слово «суспільство» тут має значення «суспільства», «spoleczeństwa», проте читач завдяки багатозначності слова може дозволити собі розширити поле значень, захопивши у слові не тільки «суспільство», а й властивість суспільного буття людини, її суспільність-ідею у платонівському сенсі.

Схожий слововжиток ми далі спостерігаємо у працях Івана Франка, який на ранньому етапі своєї інтелектуальної біографії був учнем

і послідовником М. Драгоманова. У трактаті «Мислі о еволюції людськості»² (1881) він пише: «Виказуючи всюди єдність природи, єдність її законів у всіх найрізномірніших проявах, науки природничі підтягли й чоловіка, й *суспільність* [виділення наше. — В. В.] людську під ті самі закони, навчили його вважатись за одно з природою, її прямим твором, фазою в розвитку загальноприродного життя... Чоловік яко твір природи стався предметом окремої науки, антропології, котра слідить за всякими проявами його тіла й духу. Чоловік яко ζῶον πολιτικόν (звір суспільний) стався предметом другого ряду окремих наук соціологічних, котрі слідять його в зв'язку суспільним, слідять розвиток суспільної праці, думок, вірувань і прочої культури. Всі ті науки, з одного боку безпосередньо притикаючи до наук природничих, з другого боку безпосередньо притикають до історії і почасти входять в її обсяг» [14, с. 79]. Самі «Мислі...» присвячені демонстрації «руху історичної науки... від літописів, писаних вояками або попами, через історію, яку писали горожани, до історії, яку пише люд», тобто від середньовічної історії «великих дівців» через історії «третього стану» буржуазії до історії широких суспільних мас. І. Франко описує, як на місце «двигача історії... стає сам люд, його економічні відносини, його праця й розвиток» [217, с. 78]. Його задача — зобразити нову методологію, історію, «демократичну, людovu історію». І. Франко робить цей аналіз українською мовою — і наочно ілюструє постання «суспільності» як полісемантичної категорії, особливість інтелектуальної історії України XIX ст.

² До речі, подібні трансформації відбувалося зі словом «людськість», словом, яке у словнику Б. Грінченка [12, т. 2, с. 388–389] набуває поліфонічного значення «Humanité» як позначник платонівської ідеї людини (людськості), як аналог сучасного «людства» (проте так само наявного у словниках, на відміну від «суспільства»), та як позначник людяності — у Желєхівського німецький переклад «людськості» «Menscheit», «Menschlichkeit», «Menschenfreundlichkeit», у слові «людяність» додано як синонім Humanität [10, т. 1, с. 419]. І на відміну від російської мови, де «человечность» ніколи не синонімізувала із «человечеством», маючи лише співзвучність, українськомовна практика має у словах «людськість», «суспільність» зручний і принагідний засіб до філософської концептуальності та поліфонічної неперекладності української мови, тісно ув'язуючи ідеї людства як населення (людності), людськості як буття-людиною в усіх значеннях слова та людяності, подібної до ренесансної паралелі sciences humanitaires.

Аналогічний слововжиток простежуємо у працях М. Грушевського, Д. Донцова, а у філософській думці нерадянської України воно сягає аж до послання Андрея Шептицького «Не убий» 1942 року.

У словнику Б. Грінченка є слова «спілка (компания, товарищество), спільний, спільність (общность, единение)» [12, т. 4, с. 178], «сполом» (вместе с), «сполучати (соединять), сполятися (вступать в компанию, в товарищество)», «спільно (сообща)» [12, т. 4, с. 183], «суспіль», «суспільний», «суспільність» [12, т. 4, с. 231–232]. Природно, що словами, взятими лише з безпосередньо народної лексики є найпростіші слова «спільно», «спільник», «суспіль» (разом, поряд — власне, записане в Київській та Харківській губерніях), «сполом» (з «Народних оповідань» М. Вовчка), «сполятися» (з «Исторических песен..» В. Антоновича і М. Драгоманова). Натомість «спільність» за Грінченком взято із журналу «Основа», № 1, 1861 р., поряд із «гуртом» та «громадою», «сполучати» із «Хуторної поезії» П. Куліша.

Самі ж слова «суспільний» як «смежный, общественный» Б. Грінченко бере із «Малорусько-німецького словника» Є. Желехівського, де його перекладено як «gemein, gemeinschaftlich», як і «суспільність», яке в німецькому перекладі позначено як «Gemeinschaft, Communication» [10, т. 2, с. 937], «спільний» — «gemeinschaftlich», «спілка» — «Gemeinschaft, Verein», «спільність» — «Gemeinschaft» [10, т. 2, с. 902]. Синонімом «суспільного» є «сосполитий», від чого утворюється «сосполене» [10, т. 2, с. 897], що перегукується з польськомовною грою слів «rospolity» як ознака третього, посполитого, стану, на противагу шляхті, ознака чогось упослідженого, але разом з тим маємо «Rzeczpospolita» як дослівний переклад лат. «respublica» — «спільна справа», що має на увазі усю польську державу як таку, як цілісність; туди ж зараховуємо «wspólny» як переклад українського «спільний». Примітно, що засадничі для сучасної української соціальної філософії категорії «спільнота» і «суспільство» трапляються вкрай рідко: у Желехівського є слово «спільнота», яке ототожнено зі «спілкою», а слово «Gesellschaft» — як синонім «Gesamtheit» у перекладі слова «гурт» [10, т. 1, с. 165]. Враховуючи, що словник Желехівського виданий 1886 р., за рік до засадничої праці Ф. Тьоніса «*Gemeinschaft und Gesellschaft*», очікувати цього розмежування від філологічної праці очевидно не варто.

Сам же *словник Б. Грінченка фіксує вже тверду традицію вживання слова «суспільність» як аналога рос. «общество»*, і ми маємо всі підстави вважати його *витвором мовотворчої діяльності інтелігенції*, як відприкметникового іменника із суфіксом «-ість», що вказує на високу міру абстрактності поняття. «Суспільність» впливає із закономірного словотвору, коли від кореня «спільний», буття поряд, разом, витворюються «спілка» та «спільність», що переходить у нове «суспільність».

Аналогічний словотвір відбувається так само і в німецькій, і в російській мовах, що вказує на особливості інтелектуальної історії Європи. Якщо романо-германський словниковий запас (*vocabulary*) вводить своє слово «society — société — sociedad — societá» від лат. «socius» («той, з ким я пов'язаний суспільним зв'язком»), то німецько-російсько-українсько-західнослов'янський словниковий запас виробляє слова, похідні від «спільний», «загальний» («Gemein — Gemeinschaft», «общий — общество», «спільний — суспільний — суспільність/суспільство», «wspólny — społeczeństwo», «společný — společnost», «spoločný — spoločnosť»). Розвиток термінології південнослов'янських мов пішов іншим шляхом, це вказує на генетичний зв'язок у момент зародження термінології цих мов із німецькою політичною та соціальною філософією. Звичайно, є відмінності, наприклад, не дає можливості узагальнити до західно- та східнослов'янських мов білоруська термінологія із «грамадствам», яке походить від старослов'янського «громада», натомість класична співзвучність перекладу «Gemeinschaft» — «Gesellschaft» («общность — общество», «спільнота-спільність-суспільство») у білоруській мові звучить як «супольнасьць — грамадства», а в сербській «заједница — друштво», у словенській «суспільство» є «družba», «спільнота» «skupnost». Але коли південнослов'янські мови назагал осібно стоять у характерних рисах модерного лінгвосинтезу, то білоруська мова так само осібно перебуває серед усіх інших слов'янських мов. Така «симфонія філософських мов» промовисто свідчить про етимологію філософських понять та філософської лексики.

Отже, українське слово «суспільність» зазнало тривалої еволюції в українській філософській (науковій) мові. Станом на XIX сто-

ліття слово «суспільність» мало багатозначність відприкметникового іменника, яка дозволяє *гру неперекладностей*, позначаючи однаково як самий «соціум», так і «суспільність», «соціальність» людини.

Це слово до ХХ століття позначало певне суспільство, спільноту, тобто соціум, а також і властивість бути причетним до соціуму (соціальність). «Суспільність» набуває філософської полісемантичності, позначає водночас і все суспільство в сучасному розумінні, і певну аудиторію (рідше), і суспільну природу або природу суспільства в платонівському значенні ідеї — те, що робить річ саме такою реччю — «суспільність». Подібна багатозначність терміна «суспільність» притаманна й російському поняттю «общественность», яке так само може позначати «общество, публику, товарищество, собрание, общину».

Така синкретичність була пов'язана із розвитком наукового аналізу суспільного буття людини, який відображався у розвитку термінології певною національною мовою. Розвиток такої української термінології спонукав до диференціації синкретичного терміна «суспільність» чи «грумада» і до формування сучасної низки понять. Тому поступово в філософській думці та соціологічній науці початку ХХ ст. бачимо в текстах українських інтелектуалів розмежування між термінами «суспільство», «спільнота», «грумада», «товариство», а за словом «суспільність» збереглося хіба що значення «соціальної природи людини», відприкметникового іменника³. Мовні реформи 20-х років ХХ

³ До речі, подібні трансформації відбувалися зі словом «людськість», яке у словнику Б. Грінченка [188, т. 2, с. 388–389] набуває поліфонічного значення «Humanité», як позначник платонівської ідеї людини (людськості), як аналог сучасного «людства» (проте так само наявного у словниках, на відміну від «суспільства») та як позначник людяності. У Є. Желехівського німецький переклад «людськості» «Menscheit», «Menschlichkeit», «Menschenfreundlichkeit» у слові «людяність» додано як синонім Humanität [142, т. 1, с. 419]. На відміну від російської мови, де «человечность» ніколи не синонімізувала із «человечеством», маючи лише співзвучність, українськомовна практика має у словах «людськість», «суспільність» зручний і принагідний засіб до філософської концептуальності та поліфонічної неперекладності української мови, тісно ув'язуючи ідеї людства як населення (людяності), людськості як буття людиною в усіх значеннях слова та людяності, подібної до ренесансної паралелі sciences humanitaires.

століття, наближаючи українську термінологію до російської, сформували термін «суспільство» за аналогією із «обществом» [8].

На рівні термінології можна стверджувати, що в тогочасному українському соціально-філософському дискурсі не було актуалізовано сучасної категорійної дихотомії «спільнота» — «суспільство». Проблему протистояння «реального і органічного життя» спільноти та «ідеального і механічного утворення» суспільства [13, с. 17] не було осмислено українськими науковцями. Життя у спільноті, як «близьке, потаємне, неповторне спільне життя», артикулювалося в тому самому мовному ряді, що і «публічність, світ, відчуження» [13, с. 18]; «суспільність» вживали як на позначення суспільства, так і на означення публіки, «нашої суспільности», локальної спільноти — громади села чи релігійної громади. Проблематика відчуженості і штучності суспільства проти органічності спільноти виникає хіба що окремими нарисами у М. Драгоманова, в російській літературі у слов'янофілів, коли йдеться про «общину», але не доходить до такого концептуального мовного протиставлення. Хоча можна вбачати в «общине» слов'янофілів та її протиставленню «городу», у «хуторі» П. Куліша та його протиставленні тому самому «городу» зародок протиставлення «спільноти» і «суспільства», проте здається, що це радше протиставлення «природного» і «штучного», поетизація життя у природі, ніж аналог Тьоннісового розмежування. Натомість у словнику Б. Грінченка «суспільність» постає як аналог російського слова «общество» і французького «société». Підсумовуючи можна сказати, що слово «суспільність» належить насамперед до тієї сім'ї слів, які «не мають чіткого й однозначного визначення, оскільки завдячують своєю аналітичною корисністю власній концептуальній невизначеності, здатності відбивати велике число різних феноменів у багатьох галузях і бути предметом не меншого числа полемік» [7, с. 8].

Список літератури

1. Антонович В. Б. Моя сповідь: Вибрані історичні та публіцистичні твори / В. Б. Антонович; упор. О. Тодійчук, В. Ульяновський; вст. ст. та коментарі В. Ульяновського. — К.: Либідь, 1995. — 816 с. — («Пам'ятки історичної думки України»)
2. Вольный Союз — Вільна Спілка. Опыт украинской политико-социальной про-

- граммы [Автор тексту М. Драгоманов] // Собрание политических сочинений М. П. Драгоманова / ред. В. Кистяковского. — Paris Societe nouvelle de librairie et d'edition, 1905. — Т. 1. — 1905. — С. 275–375.
3. Драгоманов М. П. Передне слово до «Громади» 1878 року / М. П. Драгоманов // Драгоманов М. П. Вибране («... Мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні») / М. П. Драгоманов; упор. та авт. іст. — біогр. нарису Р. С. Міщук; приміт. Р. С. Міщука, В. С. Шандри. — К.: Либідь, 1991. — С. 276–326.
 4. Драгоманов М. П. Чудацькі думки про українську національну справу / М. П. Драгоманов // Драгоманов М. П. Вибране («... Мій задум зложити очерк історії цивілізації на Україні») / М. П. Драгоманов; упор. та авт. іст. — біогр. нарису Р. С. Міщук; приміт. Р. С. Міщука, В. С. Шандри. — К.: Либідь, 1991. — С. 461–559.
 5. Европейський словник філософій: лексикон неперекладностей / під керівн. Б. Кассен та К. Сігова; пер. з фр. — К.: Дух і Літера, 2009. — Т. 1. — 576 с.
 6. Йосипенко С. Л. Громада / С. Йосипенко // Европейський словник філософій: лексикон неперекладностей // Під керівництвом Б. Кассен та К. Сігова; пер. з фр. — К.: Дух і Літера, 2011. — С. 233–240.
 7. Йосипенко С. Л. До витоків української модерності: українська ранньомодерна духовна культура в європейському контексті / С. Йосипенко. — К.: Укр. центр духовної культури, 2008. — 392 с.
 8. Йосипенко С. Л. Політична філософія сьогодні: випадок П'єра Манана: післямова перекладача / С. Л. Йосипенко // Манан П. Доступний виклад політичної філософії / П. Манан; пер. з фр. С. Йосипенко. — К.: УЦДК, 2009. — С. 370–395
 9. Козеллек Р. Минуле майбутнє. Про семантику історичного часу / Р. Козеллек; пер. з нім. В. Шведа. — К.: Дух і літера, 2005. — 380 с.
 10. Малоруско-німецький словар / [уложений Є. Желеховським і С. Недільским]. — Львів: Друкарня товариства імені Т. Шевченка, 1886. —
 11. Т. 1: А — О. — 1886. — VIII + С.1–590 + 10 с.;
 12. Т. 2: П — Я. — 1886. — 632 с.
 13. Руссо Ж. — Ж. Про суспільну угоду, або принципи політичного права / Ж. — Ж. Руссо; пер. з фр. та ком. О. Хома. — К.: Port-Royal, 2001. — 349 с.
 14. Словарь української мови: [в 4 т.] / упоряд. з дод. власного матеріалу Б. Д. Грінченко; НАН України, Ін-т укр. мови. — К.: Вид-во Академії Наук УРСР, 1958. —
 15. Т. 1: <А >- Ж. — К.: Вид-во Академії Наук УРСР, 1958. — 496 с.;
 16. Т. 2: З-Н. — К.: Вид-во Академії Наук УРСР, 1958. — 588 с.;
 17. Т. 3: О — П. — К.: Вид-во Академії Наук УРСР, 1959. — 507 с.;
 18. Т. 4: Р — Я. — К.: Вид-во Академії Наук УРСР, 1959. — 566 с.
 19. Тьоніс Ф. Спільнота та суспільство. Основні поняття чистої соціології / Ф. Тьоніс; пер. з нім. Н. Комарова, О. Погорілий. — К.: Дух і Літера, 2005. — 262 с.
 20. Франко Іван. Зібр. тв.: [у 50 т.] / І. Франко; за ред. В. Ю. Євдокименко. — К.: Наук. думка, 1956. — Т. 45. — 576 с.

«SOCIALITY»: THE PROBLEM WITHIN THE WORD

The article is devoted to the study of untranslatability of philosophical terminology. Searching this I am relying on the experience of the European Vocabulary of philosophies and the methodology applied in it, including the history of concepts (Begriffsgechichte), history of ideas and history of words. The researches in such fields motivate to focus on specific philosophical untranslatables of Ukrainian philosophical language. The experience of similar investigations developed in the Vocabulary is widened adverting to the word «suspilnist» which can be translated likely as «sociality», but which consists in itself a lot of meanings that create from itself a philosophical untranslatable. This word had meant in XIX century a list of fundamental social categories like society, community (Germ.: Gemeinde), association, public, etc. Since that history of Ukrainian social-philosophical vocabulary moved toward differentiation between these notions which have completed in 1920–1940s. This process one can observe in texts of leading authors of Ukrainophile movement such as Volodymyr Antonovyč, Mychajlo Drahomanov, Ivan Franko, and afterwards Metropolitan Andrej Šeptyc'kyj. The Borys Hrinčenko's dictionary in 1908 shows consistent usage of suspilnist» in the meaning «society». Such a research requires being cautious to speciality of Ukrainian XIX century when political and philosophical discourse was provided in more than 4 languages but not Ukrainian. This obstacle make specific problem for a researcher of philosophical language. The article also provides a comparison with similar concepts in other Slavic languages whose social vocabulary derived from German social philosophy, being different in Western Slavic languages closed to which is Ukrainian one, in Russian (together with Bulgarian), Serbo-Croatian, Slovene and Belorussian versions. This all shows that contemporary meaning of suspilnist» which is most commonly understood as something like social nature of human being, its sociality (the noun composed from the adjective «social») was formed through complicated evolution of modern political- and social-philosophical discourse and of humanities in Ukrainian context.

Keywords: sociality, political philosophy, social philosophy, philosophical terminology.

Матеріал надійшов 03.10.2016